

Касьян О.О.*

РОЛЬ ООН У ВИРІШЕННІ ГЕНДЕРНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена діяльності ООН у забезпеченні рівності прав і свобод жінок і чоловіків. Розглянуто політико-правові засади діяльності ООН щодо вирішення гендерних проблем. Описані основні механізми та інструменти ООН щодо реалізації гендерної політики.

Ключові слова: ООН, гендерні проблеми, права жінок, дискримінація.

Статья посвящена деятельности ООН в обеспечении равенства прав и свобод женщин и мужчин. Рассмотрено политико-правовые основы деятельности ООН по решению гендерных проблем. Описано механизмы и инструменты ООН по реализации гендерной политики.

Ключевые слова: ООН, гендерные проблемы, права женщин, дискриминация.

This article is dedicated to the the activities of the UN in ensuring the equality of rights and freedoms of women and men. Examined the policies and legal framework of the UN for the solution of gender problems. Described the mechanisms and instruments for the implementation of UN gender policy.

Key words: UNO, gender problems, women's rights, discrimination.

Ініціатором поширення ідей гендерної рівності та справедливості в міжнародному масштабі виступила Організація Об'єднаних Націй. Гендерний світ майбутнього, з точки зору експертів ООН, - це світ, в якому жінки і чоловіки будуть мати рівні права та можливість на всіх етапах свого життя, де жінка матиме можливість реалізовувати усі свої мрії та прагнення, світ, в якому до жінки будуть ставитися з повагою, як до рівної. Жінка буде мати стільки ж прав відносно соціальних цінностей: справедливості, рівності, демократії, поваги до людини, як і чоловік.

Жіноча свідомість, яка постійно зростає, та тиск, який постійно здійснює міжнародний жіночий рух змусили ООН почати активні дії. Але процедура була дуже повільною, хоча в основному офіційному документі організації – Статуті ООН – в статті 1 йде мова про те, що «цілі ООН досягнути міжнародної співпраці у просуванні та поваги до правам людини та основним свободам для всіх, незалежно від раси, статі, мови та релігії» [1]. І хоча універсальна Декларація про Права Людини, що була підписана Комісією на чолі з Елеонорою Рузвельт та прийнята ООН у 1948 році відзначає, що кожна людина має право на права і свободи, зазначені в цій Декларації без залежності від таких розбіжностей, як раса, колір шкіри, стать... Всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах...» [2].

На міжнародній арені нормотворча діяльність щодо захисту прав і свобод жінок розвивалася поступово. У 1952 р. була прийнята Конвенція про політичні права жінок, а в 1

* аспірантка кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Матвієнко В.М.

1957 р. - Конвенція про громадянство заміжньої жінки. Обидві ці Конвенції були ратифіковані СРСР, хоча що містяться в них положення ще раніше були закріплені в законодавстві, нашої країни.

Новий етап в області захисту колективних прав жінок пов'язаний із схваленням у 1967 році ООН Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок. Пізніше, у 1979 р., названа Декларація була перероблена в однойменну Конвенцію. Вона вперше порушила питання про права жінок як невід'ємної частини прав людини.

Одне з найважливіших положень Конвенції 1979 р. - це розкриття поняття «дискримінація щодо жінок». Відповідно до ст. 1 Конвенції воно означає «будь-яке розходження, виняток або обмеження за ознакою статі, яке спрямоване на ослаблення або зводить нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській та будь-якій іншій області».

Принципове значення для організації діяльності з досягнення гендерної рівності з боку тих держав, які ратифікували Конвенцію і домагаються досягнення такої рівності міжнародних та національних громадських об'єднань, у тому числі жіночих, має стаття 4 Конвенції. Ця стаття проголошує, що прийняття державами-учасниками тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, до числа яких належать, наприклад, квоти, не вважається дискримінаційним.

Конвенція про ліквідацію дискримінації щодо жінок також ставить певні вимоги усім державам, які в ній беруть участь, а саме:

- включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у Конституції й інші законодавчі акти й домагатися його практичної реалізації;
- якщо буде потреба використати спеціальні санкції, що забороняють дискримінацію відносно жінок;
- вживати заходів, щоб змінити чинні закони, звичаї, практику, які представляються дискримінаційними відносно жінок;
- забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними, культурними, цивільними, і політичними правами [3].

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок дотепер залишається найповнішим міжнародним актом в області гендерної рівності. Її не випадково називають «Жіночою Конвенцією».

Важливим універсальним міжнародним документом є також, поряд з Конвенцією 1979 Декларація про викорінення насильства щодо жінок, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993. Дана Декларація містила в собі установи по виконанню рішень Всесвітньої конференції з прав людини, яка проходила влітку того ж року у Відні. У цій Декларації вперше розкривається поняття «насильства по відношенню до жінок». Їм є будь-який акт насильства, здійснений на підставі статевої ознаки, який заподіює або може заподіяти фізичний, статевий або психологічний збиток або страждання жінкам, включаючи погрози здійснення таких актів, примушення або довільне позбавлення волі, чи-то в суспільному чи в особистому житті.

Не можна не згадати Конвенцію про рівне поводження і рівні можливості для працюючих жінок і чоловіків: робітники із сімейними обов'язками. Головною метою передбачених нею заходів є зміна стереотипів суспільної свідомості й поводження, пов'язаних з розподілом сімейних обов'язків між чоловіками й жінкам [4].

Важливе місце серед міжнародних документів, що стосуються прав жінок, займають Конвенції та Рекомендації спеціалізованого міжнародного органу системи ООН – Міжнародної Організації Праці (МОП).

Так, Конвенція про захист материнства прийнята була ще в 1952 р. У зв'язку з плинном часу та зміною потреб і становища жінок в сучасному глобалізованому світі, Генеральна конференція Міжнародної Організації Праці 15 червня 2000 року ухвалила наступну Конвенцію, яка називається Конвенцією 2000 року про охорону материнства. Особлива увага приділяється охороні здоров'я матері, так відповідно до статті 3 Конвенції кожна держава-член МОП має вжити належних заходів для забезпечення того, щоб вагітні жінки або матері-годувальниці не повинні були виконувати роботу, яка, за визначенням компетентних органів влади, є шкідливою для здоров'я матері або дитини, або, за наявними оцінками, становить істотний ризик для здоров'я матері або її дитини. До того ж регламентовано строк відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Що не менш важливо, в конвенції зазначається про незаконність Звільнення роботодавцем жінки в період її вагітності (ст.8) [5].

У сучасних війнах нарівні з чоловіками, активну участь беруть і жінки. Тому Конвенція ООН «Про поводження з військовополоненими» передбачила, що в разі потрапляння в полон жінки повинні вважатися комбатантами і мають статус військовополонених. Крім того, цією Конвенцією жінкам-комбатантам, крім прав, якими користуються чоловіки, наданий і особливий захист, що надається жінкам як частині цивільного населення. Це положення Конвенції розвинуто і в Додатковому Протоколі I, що містить норму щодо позачергового звільнення вагітних жінок і матерів з малолітніми дітьми.

Як відомо, в останні роки широкого розмаху в світовому масштабі набула така форма незаконної діяльності, що порушують права людини, як торгівля жінками, їх нелегальний вивіз за кордон і спонукання до заняття проституцією. Про це особливо йшлося на сесіях Генеральної Асамблеї ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій, присвячених п'ятиліттю з дня прийняття Четвертою Всесвітньою конференцією по положенню жінок Декларації і Платформи дій (Пекін, 1995 р.). Тим часом ця сфера життєдіяльності світового співтовариства поки ще не отримала адекватної регламентації на рівні ООН. З цього питання є лише багато в чому застаріла Конвенція з боротьби з торгівлею людьми та експлуатацією проституції підписана в Нью-Йорку 21 березня 1950 р.

У Конвенції з боротьби з торгівлею людьми та експлуатацією проституції зазначається, що держави-учасниці зобов'язуються накладати кару на кожного, хто для задоволення похоті іншої особи: зводить, мовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи чи експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи. А також йде мова про покарання тих, «хто утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти; здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами» [6]. Кожна сторона у цій Конвенції взяла на себе зобов'язання вживати всіх необхідних заходів для скасування або анулювання будь-якого діючого закону, постанови чи адміністративного розпорядження, на підставі яких особи, які займаються чи підозрювані в зайнятті проституцією, або підлягають спеціальній реєстрації, або повинні мати спеціальний документ, або підпорядковуються винятковим вимогам, що мають на меті контроль чи оповіщення.

Наступним міжнародно-правовим актом, який забезпечує гендерну рівність є Конвенція про політичні права жінок, яка набула чинності 7 липня 1954 року. В ній закріплюється, що жінки без будь-якої дискримінації мають право брати участь у виборах, а також бути обраними до всіх державних установ, які потребують публічних виборів. Також відповідно до Конвенції жінкам належить, на рівних з чоловіками умовах, без будь-якої дискримінації, право займати посади на суспільно-державну службу і виконувати всі суспільно-державні функції, встановлені національним законом.

Конвенція про громадянство заміжньої жінки, яка набула чинності 11 серпня 1958 р. затверджує, що кожна держава, яка приєдналася до даного договору погоджується, що ані вступ у шлюб, ані його розірвання між ким-небудь з її громадян та іноземцем, ані зміна громадянства чоловіком під час існування шлюбного союзу не будуть відображатися автоматично на громадянство дружини (ст. 2). До того ж Конвенція забезпечує право дружини зберегти своє громадянство, якщо її чоловік набуває громадянство іншої держави або добровільно відмовляється від свого громадянства.

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) також долучилася до вирішення проблем гендерної нерівності, прийнявши 14 листопада 1960р. Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти. Даний міжнародно-правовий акт регулює забезпечення права на освіту без будь-яких обмежень та дискримінації.

Саме поняття «дискримінація» в Конвенції охоплює «будь-яку відмінність, виключення, обмеження або перевагу за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, економічного стану або народження, яке має на меті або як наслідок знищення або порушення рівності відношення в галузі освіти, і, зокрема: закриття для якої-небудь особи або групи осіб доступу до освіти будь-якого ступеня або типу; обмеження освіти для якої-небудь особи або групи осіб низьким рівнем освіти; становище, несумісне з гідністю людини, в яке ставиться яка-небудь особа або група осіб» [7]. Таким чином, Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти є тим міжнародно-правовим актом, який забезпечує гендерну рівність в освітній сфері та контролює виконання державами його принципів.

Під егідою Організації Об'єднаних Націй було проведено чотири *всесвітні конференції з прав жінок*, протягом яких акцентувалася увага на залученні жінок до політичного життя, процесу прийняття рішень, було наголошено, що саме «фемінізація» політики сприятиме прогресу людства.

На першій *всесвітній конференції*, що проходила у Мехіко в 1975 році, було урочисто оголошено про початок «Десятиліття жінок» з метою нагадати міжнародній спільноті, що дискримінація по відношенню до жінок залишалася невирішеною проблемою у багатьох державах. Учасниками конференції було прийнято План дій, яким було передбачено програму-мінімум до 1980 року, основним завданням якої було забезпечення рівного доступу жінок до таких сфер, як освіта, зайнятість, політична діяльність, охорона здоров'я, забезпечення помешканням, планування родини.

На Другій *всесвітній конференції* по положенню жінок, яку скликали у Копенгагені у 1980 році для аналізу та оцінки виконання *Всесвітнього плану дій 1975 року*, представники 145 країн-членів ООН прийшли до *одностайної точки зору* щодо досягнення значного прогресу в області гендерної політики. Національні уряди та міжнародна спільнота досягли успіхів на шляху до забезпечення цілей, що були намічені п'ять років тому на Першій *всесвітній конференції* у Мехіко.

На Третій *всесвітній конференції* зі становища жінок, що проходила в Найробі в 1985, було розроблено нову стратегію з поліпшення положення жінок та захисту їх прав. В основу Найробіських перспективних стратегій до 2000 року було покладено цілий ряд заходів, спрямованих на досягнення гендерної рівності на національному рівні. Уряди повинні були визначити свої власні пріоритети, основані на їх стратегії розвитку та ресурсних можливостях.

В ході роботи конференції в Найробі було розроблено широкий підхід до проблеми покращення положення жінок. Врешті-решт, усі учасники зустрічі погодилися, що рівність жінок не є ізольованою проблемою, а безпосередньо торкається усіх сфер діяльності людини.

У вересні 1995 року в Пекіні відбулася Четверта Всесвітня конференція по положенню жінок. Конференція одногосно прийняла Пекінську декларацію і Платформу дій, що являли собою комплекс заходів і рекомендацій із розширення прав і можливостей жінок на шляху в XXI століття. У даних документах відзначалося, що нерозв'язаність багатьох проблем у сфері становища жінок багато в чому пояснюється відсутністю національних і міжнародних механізмів контролю. Був розроблений у зв'язку з цим ряд пропозицій, покликаних вирішити дане питання як міжнародним співтовариством, так і кожною державою [8]. Найважливішою метою конференції був не тільки аналіз і обмін досвідом, але і насамперед утвердження єдиної колективної волі, з якою усі повинні рахуватися. Саме об'єднання сил усіх жіночих організацій на національному і міжнародному рівнях з опорою на міжнародно-правові документи і міжнародні організації може сприяти досягненню рівних прав і можливостей між чоловіками і жінками.

З метою підвести підсумки щодо виконання завдань, поставлених в Пекінській Декларації та Платформі Дій, і продовжити реалізацію основних задач, спрямованих на досягнення гендерної рівності, ГА ООН провела в 2000, 2005, 2010 роках установчі сесії, що відповідно мали назви «Пекін+5», «Пекін+10» і «Пекін+15».

Таким чином, ми бачимо поступальну і ефективну діяльність ООН у сфері вирішення гендерних проблем сучасності. Рівність жінок і чоловіків була проголошена як одна із цілей діяльності ООН в Декларації тисячоліття. «Жодна людина і жодна країна не повинні позбавлятися можливості користуватися благами розвитку. Повинно бути гарантовано рівність прав і можливостей чоловіків і жінок» (ст.6 Декларації) [9]. Слід також зауважити, що здійснення завдань і цілей Платформи дій продовжиться і надалі, забезпечуючи тим самим виконання зобов'язань, які держави ООН взяли на себе ще в 1995 році в Пекіні.

Задля вирішення питання гендерного паритету та забезпечення прав жінок в структурі ООН створено цілу мережу спеціалізованих органів, таких як: Відділ з покращення становища жінок, Комісія зі становища жінок, Комісія з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок Інститут міжнародних досліджень і освіти жінок (INSTRAW), Фонд розвитку жінок (ЮНІФЕМ), Канцелярія Спеціального радника з гендерних питань та покращення становища жінок. 2 липня 2010 року ГА ООН одностайно проголосувала за створення нової структури для прискорення прогресу в розв'язанні проблем жінок і дівчат в усьому світі, що матиме назву «ООН-жінки» і почне свою роботу з 1 січня 2010р.

До того ж в системі ООН створено спеціальний інтернет-ресурс «Уімен уотч» (WomenWatch), який є основним порталом доступу до інформації та ресурсів із забезпечення гендерної рівності та розширення можливостей жінок у рамках всієї системи ООН, включаючи Секретаріат ООН, регіональні комісії, фонди, програми, спеціалізовані установи й академічні та науково-дослідні інститути.

Таким чином, ми бачимо, що Організація Об'єднаних Націй ставить проблему захисту прав жінок на порядок денний у новому тисячолітті та реалізує свої стратегії та принципи щодо рівності жінок і чоловіків через політико-правові та інституціональні механізми.

Література

1. Статут ООН // <http://people.polynet.lviv.ua/interlaw/frames/main5.html> – 19 листопада 2010 р.
2. Загальна декларація прав людини // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015 – 19 листопада 2010р.
3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок/ http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_207&myid=4/UMfPEGznhhEjs.ZiEW1e1PHI4zos80msh8Ie6: 7 грудня 2010 р.

4. Конвенція про рівне поводження і рівні можливості для працюючих жінок і чоловіків: робітники із сімейними обов'язками. - К.: Українська правнича фундація, 1995
5. Конвенція 2000 року про охорону материнства/ <http://www.conf.eu.org/assets/files/legal-advice/C%20183.doc>: 25 листопада 2010р.
6. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами/ http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_162&myid=4/UMfPEGznhhEjs.ZiEW1e1PHI4zos80msh8Ie6: 4 грудня 2010р.
7. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти/ <http://uazakon.com/document/tpart21/isx21790.htm>: 10 грудня 2010р.
8. Четвёртая Всемирная Конференция по положению Женщин. Пекинская декларация. Платформа действий. Насилие в отношении Женщин // Проблема насилия в семье : правові та соціальні аспекти / Упоряд. Руднева О.М. – Харків: Право, 1999.
9. Декларация тысячелетия ООН/ http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_621&zahyst=4/UMfPEGznhhEjs.ZiEW1e1PHI4zos80msh8Ie6: 10 листопада 2009р.